

עליו איסור אתנן.

מקשה הגמרא: היכי דמי, באיזה אופן יועיל תרוצו של רבי אלעזר, אי דאמר לה "קני לך את האתנן מעכשיו, קודם הביאה", פשיטא דשרי. דאף על גב שנתן לה את האתנן על מנת לבא עליה, מכל מקום הא ליתיה בשעת ביאה, ואינו נחשב כשוכר ביאה אלא מתנה בעלמא הוא דיהיב לה.

ואי דלא אמר לה "קני לך את האתנן מעכשיו", אלא הקנה לה אותו רק בשעת ביאה, היכי מצי מקרבה [היאך יכולה להקריבו קודם הביאה]? והרי אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, שנאמר (ויקרא כז' יד'): "ואיש כי יקדיש את ביתו קדש", ודרשו חכמים: אמר רחמנא, מה ביתו של אדם שייך לו, ועומד ברשותו, אף כל דבר שרוצה להקדישו, צריך שיהיה שלו וברשותו.

ואם כן, בנידון דידן, כיון שהאתנן אינו קנוי לה עד שעת ביאה, אינה יכולה להקריבו?

אלא, מדובר במקרה דאמר לה "להוי גביך [יעמוד האתנן ברשותך] עד שעת ביאה, ואי מיצטריך לך, (38) קני מעכשיו". והתחדש במשנה, שאף על פי שאמר לה "לא תקני עד

דתניא בבבלי: "נתן לה את האתנן ולא בא עליה, או בא עליה ולא נתן לה, אתננה מותר".

מקשה הגמרא: אם "נתן לה ולא בא עליה", פשיטא שהאתנן מותר, כיון דלבסוף לא בא עליה, מתנה בעלמא הוא דיהיב לה? ומה התחדש בבבלי?

ותו, אם "בא עליה ולא נתן לה", הא לא יהיב לה ולא מירדי וכיון דלא נתן לה כלום, מאי "אתננה מותר"?

אלא ודאי, הכי קאמר [כך כונת הבבלי לומר]: נתן לה ואחר כך בא עליה, (37) או בא עליה ואחר כך נתן לה, אתננה מותר. ומכאן המקור לדינו של רב יוחנן, שאם נתן לה את האתנן לאחר שבא עליה, אתננה מותר.

מקשה הגמרא: אם נתן לה את האתנן, ואחר כך בא עליה, מדוע אתננה מותר, הרי לבי [כאשר] יבא עליה ליחול עלה איסור אתנן למפרע, שהרי נתנו מתחילה על מנת שיבא עליה אחר כך?

אמר רבי אלעזר, מדובר בשקדמה והקריבתו קודם שבא עליה, ובאותה שעה עדיין לא חל

א-גו

37. כגון שאמר לה "הילך טלה זה מעכשיו, ובשעת גמר ביאה תיגמר המתנה", ולכן הקשתה הגמרא שבשעת הביאה יחול על האתנן איסור למפרע תוספות. ועיין במה שנעיר בתרוץ הגמרא.

38. על פי הגירסא שלפנינו, "ואי מיצטריך לך", האשה יכולה לזכות באתנן מתי שתחפוץ.

הסתפקו הראשונים: מה הדין במקרה שנתן

בשעת ביאה, מכל מקום כיון שלא היה מבורר לה בשעת ביאה לא חל עליו שם אתנן.

ולפי זה, אפשר לומר כאן, שהיה לבני רב ינאי בביתם תבואה יותר מהשיעור שלוו מהעניים, והוי כמו "טלה סתם". וכיון שלא מבורר איזו תבואה נכנסת תחת פירות השביעית, לא חשיב כחליפי פירות שביעית. (ועיין עוד באמרי צבי בדרך זו).

או דלמא, השתא מיהא בשעה שבא עליה, הא קאי ואיתיה בעיניה [הרי האתנן קיים בעיין], ויחול עליו איסור אתנן למפרע משעה שנתנו לה? (39)

מקשה הגמרא: ומדוע לא תפשוט את הספק מדברי רבי אלעזר הנזכרים לעיל?

דהרי אמר רבי אלעזר שהברייתא עוסקת במקרה שקדמה והקריבתו. משמע מדבריו, דוקא אם הקריבתו, אזי לא חל עליו איסור אתנן למפרע, אבל הקדישתו ולא הקריבתו, לא.

מתרצת הגמרא: רבי הושיעא הסתפק בדברי

שעת הביאה, מכל מקום כיון שחזר ואמר לה "אם תצטרכי קני מעכשיו", אם קדמה וזכתה בו הוי כמתנת חינם, ומותר להקריבו.

בעי רב הושיעא, קדמה והקדישתו קודם שבא עליה, אך לא הקריבתו עד לאחר הביאה, מהו? האם מותר להקריבו אחר שבא עליה?

וצדדי הספק: כיון דאמר מר (קידושין כח' ב') "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט", אם כן, כבר בשעה שהקדישה את האתנן, הוי כאילו מסרתו ליד ההקדש, וכמאן דאקריבתיה דמי.

ברם, הרמב"ם (איסורי מזבח פרק ד' הל' יא') גרס "אימתי שתרצי לי קני אותו מעכשיו". כלומר, בשעה שתתרצה להבעל לו, אזי תקנה את הטלה.

נמצא שהטלה עומד אצלה בספק, אם תפייס להבעל לו או לא. וכשמקריבתו, התרצתה להבעל לו, על ידי ההקרבה.

וקא משמע לן, שאפילו הכי לא הוי כאתנן, כיון שעדיין לא נבעלה בשעת ההקרבה.

ומבאר האבן האזל, דעת הרמב"ם, כיון שאמר לה "קני את האתנן, ובשכר האתנן, תיבעלי לי", נמצא שאין האתנן שכר על הביאה, אלא הביאה שכר על האתנן. ובכהאי גוונא, כל זמן שלא נבעלה, לא אסרה התורה את האתנן. ולכן, אם קדמה והקריבתו מותר. (ועיין עוד בשו"ת עונג יו"ט, סוף סימן קמב).

39. התוספות (ד"ה או) התקשו, הרי אתנן לא חל על דבר קדוש, [דכתיב (דברים כג' יט') "לא תביא אתנן זונה... לכל נדר", ודרשינן (פסחים צ' א') "לכל נדר", פרט לנדור, ללמדך שאין איסור אתנן חל על דבר הנדור], ואם כן, כיצד יחול

לה את האתנן, על מנת שתיבעל לו. וקדמה והקדישתו קודם שנבעלה.

לדעת המאירי, כיון שנתנית האתנן היתה כשכר על הביאה, אם כן, עד שלא נבעלה בפועל, וזכתה באתנן, אינה יכולה כלל להקדישו, שהרי עדיין אינו שלה.

ויש שהקשו עליו, מאי שנא מוכר לחברו, ומשך הקונה את החפץ, שזכה בו מיד, אלא שצריך לתת למוכר את דמיו, ואף כאן, מיד כשמשכה הזונה את האתנן, זכתה בו, אלא שצריכה להבעל לו בשכרו?

המאירי דחה את דבריהם: יש לחלק, במכירה, הקונה משך את החפץ, ואז התחייב בדמיו. אך כאן, אדרבה, האתנן הוא הדמים, והוא נקנה בביאה, אך אין הביאה נקנית באתנן. ולכן, אף אם משכה את האתנן, לא זכתה בו עד שתיבעל.

מוסיף המאירי: ואף לדבריהם לא נאמר כן אלא במשיכה שבמקום דמים, שהוא דבר הראוי לגבותו על ידי בית דין, אבל אתנן, שאין מסור לבית דין לכופה על הביאה, אין משיכת אתנן קונה בו על סמך זה.

רבי אלעזר גופיה. וקא מיבעיא ליה, מאי, האם מיפשט פשיטא ליה לרבי אלעזר ד"הקריבתו" דוקא, ורק אז לא חל האתנן למפרע, אבל אם הקדישתו ולא הקריבתו, לא, דהא איתיה בשעת ביאה.

או דלמא, אם הקריבתו, פשיטא ליה שלא חל עליו איסור אתנן, ואם הקדישתו ולא הקריבתו עד שבא עליה, מספקא ליה, כנ"ל, ולכן העמיד את הברייתא באופן הפשוט, שכבר הקריבתו, ואז ודאי לא חל איסור אתנן למפרע.

והניח את הספק בתיקו:

שנינו בברייתא לעיל: "בא עליה, ואחר כך נתן לה אתננה, מותר להקריב את האתנן כקרבן":

מקשה הגמרא: ורמונחי [הרי שנינו בברייתא] להיפך: "בא עליה ואחר כך נתן

לה, אפילו מכאן עד שלש שנים, אתננה אסור"?

מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק אמר רב חסדא, לא קשיא.

הא דאמרינן "אפילו מכאן ועד שלש שנים אסור", כשאמר לה "התבעלי לי בטלה זה" העומד לפניך, אזי אסור אפילו אם נתנו לה אחר שלש שנים, כיון שמעכשיו זכתה בו.

והא דאמרינן "בא עליה ואחר כך נתן לה את אתננה, מותר", כשאמר לה "התבעלי בטלה" כתב. ובאופן זה, כאשר נותן לה את האתנן לאחר זמן, אינו נחשב כאתנן, שהרי רק עכשיו זכתה בו, ומותר.

מקשה הגמרא: וכי אמר לה "בטלה זה" מאי חיי? כלומר, מדוע אם אמר לה "התבעלי לי בטלה זה", ונתנו לה לאחר זמן, הטלה אסור, והא מחסר משיכה, וכיון שלא משכה

כאשר קדמה והקדישתו, תלוי בגדר הדין ד"אין אתנן חל על המוקדשים".

אם נאמר, שאין אתנן חל על המוקדשים, משום שכבר זכה בו ההקדש, ואינו יכול לתת לזונה דבר שאינו שלו, אבל אם נמצא היכי תימצא שיש בידו למסור לזונה דבר הקדש, יכול עליו איסור אתנן.

אם כן, בנידון דידן, אם נאמר שאין לו רשות לגמור בביאתו את קנין האתנן, נמצא שלא קנתה את האתנן, וכיון שלא קנתה, הרי לא חל ההקדש, ואם כן שוב יש בידו לתת לה את האתנן, בלא עיכוב מחמת ההקדש. ושפיר חל עליו איסור אתנן.

אך אם נאמר, שאין אתנן חל על המוקדשים, משום שאת עיקר האיסור של אתנן אינו יכול לעשות אלא בדבר השייך לו, אם כן, בנידון

איסור אתנן על הטלה, אחר שכבר הקדישתו? ותרצו, כיון שהאתנן נמצא בעין בשעת הביאה, חל האיסור למפרע משעה שנתנו לה, ואז עדיין לא היה קדוש.

הגאון רבי איסר זלמן מלצר (באבן האזל איסורי מזבח, ד' יא') הקשה על דברי התוספות: הרי מבואר בגמרא, שאם הזונה קנתה את האתנן קודם הביאה, אף על פי שאחר כך בא עליה, לא חל האתנן למפרע, ובכל מקרה שבשעת הביאה עצמה האתנן כבר אינו של הנותן, ואינו יכול לעשותו אתנן כעת, אף למפרע אינו יכול.

ואם כן, מדוע בהקדש, חל האתנן למפרע, הרי בשעה שבא עליה, אינו יכול לעשותו אתנן, דאין אתנן חל על המוקדשים, ואם כן אף למפרע לא יוכל לעשותו לאתנן?

ותרץ: יסוד הספק בגמרא, האם חל אתנן

ואיבעית אימא, באופן אחר: לעולם בזונה ישראלית, ובכל זאת זכתה בטלה מיד, כגון דקאי [הטלה עמד] בחצירה, וזכתה בו בקנין חצר. (42)

את הטלה, לא זכתה בו עד שנתנו לה בפועל? (40)

ומתוצאת: מדובר בזונה עובדת כוכבים, דלא קניא במשיכה אלא בכסף, וזכתה בטלה מיד אפילו אם לא משכתו אלא אחר זמן רב. (41)

"התבעלי לי בטלה זה", זכתה בו מיד, ונאסר כאתנן זונה, אפילו אם לא משכתו אלא לאחרי זמן רב. אמנם, בהמשך דברי הגמרא יובא תרוץ נוסף, העולה יפה אף לשיטת רבי יוחנן. ע"פ התוספות.

41. בגמרא מבואר, שאם הזונה לא משכה את הטלה, לא זכתה בו.

והקשה הרא"ש, הרי שכר פעולה אינו צריך קנין, ופועל שעשה מלאכה לבעל הבית מיד קנה את שכרו, ואם כן, כיון שביאה היא דבר שנותנים עליו שכר, מדוע לא זכתה בשכר מיד בשעת הביאה?

ותרץ: מכאן מוכח, שאם אמר לפועל "עשה עמי מלאכה זו ואתן לך חפץ בשכרך", יכול לתת לו את דמי החפץ בשכרו, ואינו חייב לתת לו את גוף החפץ, אלא אם משכו הפועל, ועשה בו קנין.

ולכן, בסוגייתנו, כיון שלא משכה את החפץ, הגם שהתחייב לה את דמיו, מכל מקום לא זכתה בגופו.

על כל פנים משמע מדברי הרא"ש שאם שכר פועל על מנת לתת לו חטיים בשכרו, ועשו קנין, חייב לתת לו חטיים. ועיין חזון איש (ח"ו"מ ליקוטים סימן ט', אות א - ג), שדן בזה.

42. גם לפי תרוץ זה, אם אמר לה "התבעלי לי בטלה" סתם, והיו בחצירה כמה טלאים, ולא ברר לה איזה טלה יתן לה בשכרה, אף על פי שאחר הביאה ברר לה טלה אחד מהם, וזכתה בו

דין, כיון שצריך לחול מעכשיו בשעת הביאה איסור אתנן, אפילו אם יחול למפרע, מכל מקום כיון שהוא צריך לחול עכשיו, וכעת החפץ מוקדש, אינו יכול להחיל על ההקדש איסור אתנן.

40. בדין קנין משיכה, נחלקו האמוראים: לדעת ריש לקיש (בכורות יג' א'), קנין משיכה נלמד מהפסוק (ויקרא כה' יד) "וכי תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך". "מיד עמיתך", משמע מיד ליד. דהיינו במשיכה.

ולשיטתו, דרשינן, דוקא מיד עמיתך [דהיינו מיד ישראל] נקנה במשיכה, אך מיד נכרי, נקנה בכסף.

ולדעת רבי יוחנן, (בבא מציעא מו' ב'): מדאורייתא מעות קונות, דכתיב (ע"פ הפסוק בויקרא כז' יט) "ונתן הכסף וקם לו", אך משיכה אינה קונה.

ולשיטתו דרשינן, דוקא "מיד עמיתך" קונה בכסף, אך מיד הנכרי במשיכה.

ורבנן תקנו, שגם ישראל לא יקנה בכסף אלא במשיכה, גזירה שמא יאמר לו "נשרפו חיטיך בעליה". (עיין קידושין כח' ב').

נמצא למעשה: בין לדעת רבי יוחנן, ובין לדעת ריש לקיש, לאחר תקנת חכמים, ישראל אינו קונה בכסף אלא במשיכה.

והגוי, לדעת רבי יוחנן קונה במשיכה, ולריש לקיש קונה בכסף.

סוגייתנו, כדעת ריש לקיש, הסובר שישראל קונה במשיכה ולא בכסף, ועובד כוכבים קונה בכסף, ולא במשיכה, ולכן, אם אמר לזונה גויה,

שהתיר לבני רב ינאי ללוות מהעניים פירות שביעית בשביעית ולפרוע להם בשמינית.

מתיב [הקשה] **רב ששת**, שנינו בתוספתא: "ישראל שיש לו פועלים עמי הארץ או גוים, ומזונותיהם עליו, ובאים לסעוד, אסור להאכילם דבר האסור, וכן אסור להשקות לגוים אלו יין נסך, מפני שנמצא פורע חובו באסורי הנאה.

ומכל מקום, **אומר אדם לחמריו ולפועליו לכו ואכלו בדינר זה, צאו ושתו בדינר זה, ואינו חושש לא משום שביעית** [שמא יקחו ב-ג בו פירות שביעית, מן החשוד למוכרם],⁽⁴³⁾ ולא משום מעשר [אם עמי הארץ הם, שמא יקחו דבר שאינו מעושר], **ולא משום יין נסך** [אם עובדי כוכבים הם, שמא יקחו יין נסך, ונמצא שפרע להם חובו ביין נסך].

כיון, שהוא לא האכילם בידיים, אלא רק נתן להם כסף.

מקשה הגמרא: **אי כדבריך**, שמדובר במקרה **דקאי** [שהטלה עמד] **בחצירה**, אם כן, מדוע אמר התנא **"בא עליה ואחר כך נתן לה"**, דהיינו, שבשעת הביאה עדיין לא זכתה באתנן, והא לפי התרוצים לעיל, כבר בשעת הביאה **קניא לה**?

מתרצת הגמרא: **לא צריכא**, אפשר להעמיד את הברייתא גם באופן שלא זכתה עדיין בטלה בשעת ביאה, ובכל זאת חל עליו שם "אתנן זונה", באופן דשויה ניהלה [עשה את הטלה] **אפותיקי**.

דהיינו: **אמר לה, "אי מייתינא לך** [אם אתן לך] **זוזי מכאן עד יום פלוני מוטב, ואי לא, שקליה** [קחי את הטלה הזה] **באתנניך"**.

ולכן, כיון שמשעת ביאה הטלה משועבד לפרעון חובה, ועומד בחצירה, חל עליו שם אתנן, ואסור.

הגמרא חוזרת לדון, בדברי רבי יוחנן,

"ברירה", ובכחאי גוונא אף התוספות מודים שחל איסור.

43. **רש"י** מפרש, שמא ימסור דמים הללו למי שחשוד על השביעית, ותניא "אין מוסרין פירות שביעית לעם הארץ".

וקושיית הגמרא: מוכח מכך שאסר ב"צאו ואכלו ואני פורע", שכאשר פורע, דמי איסורא קפרע. ונקראים דמי שביעית, ואף על פי שכבר אכלום.

הכי נמי דבי ר' ינאי, שלוו פירות בשביעית, ושילמו בשמינית, כי קפרעי, דמי שביעית הם. אך לדעת התוספות, **בשם רבינו יצחק**: "ואינו חושש משום שביעית" היינו, דלא חשיב כאילו פרע את חובו בפירות שביעית, כיון

למפרע, מכל מקום לא חל על הטלה שם "אתנן", כיון שבשעת הביאה לא היה מבורר. תוספות.

החתם סופר, הקשה על דבריו, הרי אתנן זונה ומחיר כלב, נלמדו מאותו פסוק, ובכל זאת אמרינן במסכת תמורה (ל' א') גבי שותפים שחלקו רכוש משותף, ונטל אחד מהם עשרה חלקים, והשני תשעה חלקים וכלב, הרי החלק שנטל השותף הראשון כנגד הכלב אסור, אף על פי שאינו מבורר?

ותרץ: דברי התוספות אינם אלא באופן שגוף הקנין נעשה על ידי ברירה, ואזי אין שם אתנן חל על הטלה שלא היה מבורר בשעת ביאה. אבל גבי מחיר כלב, כל החלקים כבר קנויים לשותף אלא שצריך לברר את האיסור על ידי דין